

IULIU MANIU ȘI RESTAURAȚIA

Ion D. LICU*

Gândul revenirii în țară, pentru a domni, nu l-a părăsit niciodată pe Carol - Caraiman. Intenția unor politicieni români de a stabili contacte cu el și mai ales comunicatul Partidului Național - Țărănesc citit în 3 februarie 1927¹ de la tribuna Camerei Deputaților, de către Virgil Madgearu, prin care se cerea revizuirea actului din 4 ianuarie 1926², l-a determinat pe fostul principe moștenitor să declare în februarie 1927 unei agenții americane următoarele: "*M-am născut prinț și toată educația mea era îndreptată înspre pregătirea pentru tron*"³.

La 6 martie, Elena Lupescu, în interviul acordat ziarului englez "*Dailly Express*", spunea: "*Prințul Carol nu a renunțat la tron și la coroană pentru mine așa cum a fost lăsat să creadă lumea, mulțumită unor zvonuri defăimătoare*". Chouchoutte⁴ a precizat că: "*Nu sunt decât o prietenă loială, iar nu o piedică la îndatoririle prințului*".

Regele Ferdinand "*Întregitorul*" a încetat din viață în data de 20 iulie 1927, orele 2,15⁵ la castelul Peleşor din Sinaia.

Guvernul liberal și în special I. Gh. Duca, ministru de interne, a luat măsuri speciale⁶ pentru a curma orice acțiune de stradă favorabilă lui Carol. Printre persoanele atenționate în acest sens, s-a numărat și profesorul N. Iorga⁷. Autoritățile statului au grăbit desfașurarea ceremoniilor funebre pentru "*întregitorul de neam și țară*".

Sicriul care purta corpul neînsuflețit a fost depus în cripta de la mănăstirea Curtea de Argeș⁸, ctitoria domnitorului Neagoe Basarab, alături de înaintașii săi Carol I și regina Elisabeta (Carmen Sylva).

Referindu-se la acest eveniment trist, Nicolae Iorga consemna că înmormântarea s-a făcut cu "*o pompă vană și rece*"⁹. Nemulțumit de atitudinea

* Prof.gr. I. Colegiul Tehnic Energetic, București

¹ Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. I, Ediție îngrijită, prefață, note și indice de Valeriu Dinu. Edit. Enciclopedică, București, 1993, p. 102.

² *Acte și corespondență*, p. 19.

³ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. Carol Caraiman, dos. 5 / 1927, f. 181.

⁴ *Ibidem*, Carol al II - lea, dos. V / 651, p. 1.

⁵ "*Monitorul oficial*", nr. 158 bis din 20 iulie 1927.

⁶ Ioan Scurtu, *Criza dinastică din România 1925-1930*, Ed. Enciclopedică, București 1996, p. 112.

⁷ Nicolae Iorga, *Istoria contemporană de la 1904 - 1930. Supt trei regi*, București, 1932, p. 413.

⁸ *La grande Roumanie*, Album Edité a L'occasion des Fetes de L' union, 1929, edité par L' illustration, Paris.

⁹ Nicolae Iorga, *op. cit.* p. 413.

guvernului I. I. C. Brătianu, care nu i-a permis să participe la înmormântarea părintelui său, Carol a trimis jurnalului parizian "*Petit Journal*" textul următoarei declarații, publicat în data de 31 iulie 1927: "*Ostilitatea din guvernul român s-a făcut simțită și în acel moment grav când mi s-a interzis să vin la căpătâiul tatălui meu mort. Aceleași persoane m-au forțat să plec din țară. Și nu credeți nimic din povestea spusă despre mine că am plecat din motive de ordin sentimental. Nu! Asta nu are nici o legătură cu decizia mea. Sunt un bun și loial patriot și am fost întotdeauna. Am o fierbinte dorință să fiu folositor țării mele și nu mă voi liniști până nu voi face asta. Eu niciodată nu refuz să ascult dorințele poporului și să mă supun chemării lui.*"¹⁰ Regența alcătuită din patriarhul Miron Cristea, principele Nicolae și Gh. Buzdugan președintele Curții de Casație și Justiție, a depus jurământul în ședința camerelor reunite în data de 20 iulie. Ea trebuia să cârmuiască statul român până la majoratul regelui copil Mihai I¹¹. Regența a fost opera brătienilor.

Practic, din acest moment, președintele Consiliului de Miniștri, Ion. I. C Brătianu, ajuns la apogeul carierei sale, a luat sub tutelă instituția monarhică, nefiind dispus la vreo colaborare cu alte forțe politice pentru că "*nu simțea nevoia*"¹² și considera că el "*n-are de dat explicații.*"¹³

Textul unei declarații publice aparținând fostului principe moștenitor, publicat tot în 31 iulie în ziarul "*Le Matin*" din care rezultă clar intenția sa de a ocupa tronul, s-a răspândit¹⁴ și în țară cu toată interdicția guvernului, care a comunicat presei străine că aceste declarații "*n-au avut nici un răsunet*"¹⁵ în România.

Hotărât să treacă la acțiune Carol declara: "... Pentru nimic în lume nu putem lăsa ca munca încordată a două generații să fie pusă în primejdie. Ca român și ca tată am dreptul și datoria să veghez că mărirea neamului, ținta străduințelor a doi regi glorioși, să nu sufere nici o atingere pentru ca fiul meu să culeagă o moștenire neatinsă când va veni vremea lui. Această situație îmi dă dreptul să intervin personal. Sunt și am fost totdeauna un patriot înflăcărat și cinstit. Am în inimă dorința arzătoare de a fi folositor țării și a nu-i provoca dezordini, însă niciodată n-aș putea refuza să ascult dorința poporului și să răspund chemării sale, dacă ea se îndreaptă către mine"¹⁶. În Țară susținătorii lui Carol au început să se miște.

La data de 9 octombrie 1927, Mihail Manoilescu ducea prințului la castelul din Cösme, articolele și un exemplar al afișului care anunța apariția noului ziar carlist "*Crai nou*" și câte o scrisoare din partea profesorului Nicolae Iorga și Virgil Madgearu "*în locul lui I. Maniu*"¹⁷.

În speranța că într-o zi se vor putea căpătui, indivizi aparținând unor medii sociale diferite au început să îngroașă rândurile "*carliștilor*". Cu vădit dispreț, Gheorghe Tătărescu îi eticheta drept "*trântori de toate categoriile*"¹⁸.

¹⁰ Joana Damaskin, *Pasiuni și crime regale*, Edit. Junimea română, Târgoviște, 1998, p. 124.

¹¹ Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică*, vol. I (ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe), București. Edit. Humanitas, 1993, p. 110.

¹² "*Îndreptarea*", IX, nr. 178 din 4 aug. 1927.

¹³ Nicolae Iorga, *op. cit.* p. 415.

¹⁴ Mihail Manoilescu, *op. cit.* p. 110.

¹⁵ Arh. N. I. C. , fond. Casa Regală. Carol Caraiman, dos. 3 / 1928, f. 9.

¹⁶ *Ibidem*, f. 63.

¹⁷ Mihail Manoilescu, *op. cit.* p. 113.

¹⁸ "*Adevărul*", 40, nr. 13 462 din 5 noiembrie 1927.

Carol a înmânat lui Mihail Manoilescu cinci scrisori, a-vând același conținut, pentru principalii șefi de partide: gen. Averescu, I. Maniu, I. I. C. Brătianu, dr. Lupu și A. C. Cuza, cerând ca *"declarațiile sale"* să fie aduse la cunoștința țării pentru ca *"poporul să aibă posibilitatea legală de a le judeca în mod liber și conștient"*¹⁹.

În urma unui control foarte riguros, autoritățile vamale de la Episcopia Bihorului au confiscat manuscrisele și alte documente găsite asupra lui Mihail Manoilescu, motiv pentru care va fi arestat în Gara Timiș și trimis la Curtea Marțială, acuzat ca fiind *"agentul de transmitere al celor care uneltesc tulburarea ordinii constituționale a statului"*²⁰.

Procesul lui Mihail Manoilescu a constituit un bun prilej pentru opoziția guvernului liberal.

Problema Carol a început să devină una politică, având răsunet și în străinătate. Unele ziare franceze din 26 octombrie precum: *"Excelsior"*, *"Le Journal"*, *"L' Oeuvre"*, chiar *"Moring Post"* din Londra (25 octombrie) și presa italiană au rezervat spații pentru *"Il movimento carlista"* (mișcarea carlistă)²¹.

Discursul primului ministru I. I. C. Brătianu din 27 octombrie, prezentat în Adunarea Deputaților, considerat de presa liberală *"O declarație istorică"*²², l-a vizat direct pe fostul principe moștenitor. Oficiosul național-țărăniștilor, *"Dreptatea"* din 29 octombrie, a dat o replică prin articolul *"Jupiter se ... rățoiește"*. Urmând la cuvânt, Iuliu Maniu l-a pus *"la punct pe Brătianu"*²³.

Referindu-se la actul din 4 ianuarie 1926, Iuliu Maniu a precizat că atunci *"când interesul țării ar pretinde să se discute această chestiune partidul nostru nu se va da îndărăt de a o discuta"*, pentru că *"națiunea este suverană"*²⁴. La procesul lui Mihail Manoilescu, Carol nu a fost trecut pe lista martorilor cu numele său oficial de Carol de Hohenzollern, ci cu cel de *"Carol Caraiman"*. Iuliu Maniu a căutat, în calitate de martor, *"să nu se lase antrenat nici de dorința de a plăcea auditorului, nici de sentimentalism"*. Întrebat de apărătorul Oteteleşanu dacă prințul ar putea intra în Regență, Iuliu Maniu a răspuns ferm: *"Nu are nici o piedică constituțională. Poate și un prinț să fie regent"*²⁵. El și-a argumentat răspunsul prin faptul că prințul *"nu a renunțat la cetățenia română"* și în acest caz *"orice cetățean poate fi regent"*. Odată cu dispariția lui I. I. C. Brătianu la 24 noiembrie 1927, a fost înlăturat cel mai puternic obstacol din calea lui Carol Caraiman.

Vestea transmisă de Nicolae Gatoski, secretar particular, fost prefect de Bacău²⁶ a fost primită cu satisfacție de Carol și amanta sa. Cei doi îndrăgostiți au petrecut iarna la hotelul Negresco din Nisa unde au fost întreținuți de evreul Barbu Ionescu (Leibovici), care la o recepție, dată în onoarea prințului Carol, a închinat paharul cu urarea: *"Vive le roi et Vive la Reine !"*²⁷.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *"Viitorul"*, XX, nr. 5903 din 26 noiembrie 1927.

²¹ Mihail Manoilescu, *op. cit.* p. 124.

²² *"Viitorul"*, XX, nr. 5904 din 28 octombrie 1927.

²³ Mihail Manoilescu, *op. cit.* p. 125.

²⁴ *"Dezbaterile Adunării Deputaților"*, nr. 5, ședința din 27 octombrie 1927, p. 44 - 45.

²⁵ Mihail Manoilescu, *op. cit.* loc. cit. p. 145.

²⁶ Ioan Scurtu, *op. cit.* p. 120.

²⁷ Joana Damaskin, *op. cit.* loc. cit. p. 127.

În țară, național - țărăniștii au început să agite spiritele lansând "șantajul cu prințul Carol"²⁸. La întrebarea adresată printr-o telegramă, de către lordul Rothermare "Când poate veni Prințul Carol?" Iuliu Maniu a răspuns cu următoarea frază: "Îl așteptăm pe prinț pe Câmpia Libertății din Alba Iulia, în 6 mai 1928"²⁹.

Prima tentativă a lui Carol de a sosi la marea adunare populară organizată de Partidul Național - Țărănesc a fost dejucată de guvernul englez care a interzis decolarea celor două avioane de pe aeroportul din Croydon spre România, sub pretextul că însoțitorii "căpitanului Le Mesurer" (numele lui Carol după pașaportul fals), "nu aveau actele în regulă"³⁰. Ca mamă, regina Maria nu a rămas indiferentă și a reproșat fiului său, printr-o scrisoare că: "E absolut oribil să vii așa în țara mamei tale"³¹.

Presiunea Partidului Național-Țărănesc asupra Regentei pentru a fi adus la putere, s-a accentuat după adunarea de la Alba Iulia unde au participat peste o sută de mii de persoane. Virgil Madgearu a fost împuternicit de Iuliu Maniu pentru a lua legătura cu prințul Carol. În cadrul întrevederii care a avut loc într-o vilă la Neuilly, Madgearu a condiționat în numele președintelui Iuliu Maniu, anularea actului privind renunțarea la dreptul de principe moștenitor, "de rupere a legăturilor cu Elena Lupescu".

Dosarul amantei nu l-a impresionat pe Carol, care a concluzionat: "rog să nu confundați motivele politice cu ceea ce este viața mea particulară"³².

La 10 noiembrie 1928 s-a constituit primul guvern național-țărănesc din istoria României moderne. Din postura de prim-ministru, Iuliu Maniu "vechiul luptător naționalist transilvănean"³³ nu s-a mai grăbit și a adoptat o atitudine cu mult mai prudentă față de problema prințului, folosită până acum ca o sabie a lui Damocles pentru liberali, iar "chestiunea constituțională" nu a mai fost amintită că în perioada când se afla în opoziție. Dorința de a reveni cât mai repede în țară, l-a determinat pe Carol să a-dreseze noului șef de guvern, prin mesageri speciali întrebarea ob-sedantă: "Când pot veni?" la care Maniu da un răspuns a la sine die, "încă nu-i momentul"³⁴.

Chiar dacă a tergiversat lucrurile, primul ministru a menținut în continuare contactul cu exprincipiele Carol prin intermediul consulului României la Paris, Petru Ciolan sau a unor mem-bri marcanți ai Partidului Național-Țărănesc ca: Grigore Iunian, Virgil Madgearu, Gheorghe Mironescu, Mihail Popovici, Sever Bocu și Aurel Leucuția³⁵.

La 28 iulie 1929, Iuliu Maniu a scris lui Carol următoarele:

"Alteță Regală,

M-a supărat mult primirea întârziată a scrisorii Alteței Voastre, punându-mă în imposibilitatea să vă răspund imediat cum aș fi dorit. Am fost sigur din primul

²⁸ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine*, în Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani, București, Edit. Politică 1968 p. 383.

²⁹ Pamfil Șeicaru, *Secretele Palatului Regal Român*, München, 1995 p. 83.

³⁰ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. Carol Caraiman, dos. 5 / 1929, f. f. 44 - 46.

³¹ Paul al României, *Carol al II - lea*. Rege al României, Versiunea românească Ileana Vulpescu, București, Edit. Holding Reporter, 1991, p. 145.

³² Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor Național, Țărănist și Național - Țărănist*, vol. II, Edit. Carpații, Traian Popescu, Madrid, 1963, p. 154.

³³ Cristian Sandache, *Viața publică și intimă a lui Carol al II-lea*, Edit. Paideia, București, 1998, p. 36.

³⁴ Pamfil Șeicaru, *În umbra Tronurilor*, în "Universul", nr. 31, 1986, New York, redactor Aristide Buhoiu, p. 22 - 23.

³⁵ Arh. N. I. C., fond. Carol II, Arh. personală, dos. V - 150 / 1929, f. 1.

moment, că Alțeța Voastră nu are nimic comun, nici direct, nici indirect, cu urzitorii complotului proiectat de persoane inconștiente, din fericire lipsite de orice importanță [...] În consecință am informat presa în sensul dorit de Alțeța Voastră și am convocat pe toți ziaristii din străinătate pentru a-i informa exact și a nu lăsa să se lucreze informațiuni greșite. Am reușit. În afară de reprezentantul unei singure agenții, toți s-au reținut de la comunicări senzaționale. [...]. În situațiunea dificilă în care se găsește în prezent din multe puncte de vedere, Țara noastră, sunt fericit a ști că Alțeța Voastră este de acord cu întreaga Țară și cu guvernul ei în ce privește absoluta necesitate de liniște și pace, care să facă posibilă consolidarea Țării și întărirea autorității Dinastiei de care avem atât de mare lipsă și în afara și în înăuntrul Țării. Suntem în deplină recunoștință pentru conlucrarea pe care Alțeța Voastră o dă în scopul realizării acestei inexorabile necesități³⁶.

Transmițând în același timp și condoleanțe pentru suferința pricinuită de dispariția mamei, doamna Clara, Carol a comunicat lui Iuliu Maniu, în 7 septembrie prin intermediul ministrului Sever Bocu, asigurându-l de cele mai bune intenții: "Cu toate că sunt departe de patrie totuși sufletul și inima mea bate totdeauna pentru Țara mea și am cea mai mare dorință de a putea lucra în folosul ei (...)"³⁷.

Cum nu era dispus să aștepte doar mâna întinsă de Maniu, Carol a găsit de cuviință că este mai sigur să acționeze prin intermediul carliștilor din armată. Moartea regentului Gheorghe Buzdugan survenită la 7 octombrie 1929 a crescut cota de popularitate a fostului principe moștenitor. Credibilitatea Regenței a lăsat mult de dorit. Acest lucru este confirmat chiar de principele Nicolae care într-o scrisoare adresată fratelui mai mare Carol, o descrie în termenii următori: "Regența este o porcărie fără autoritate și cu trei capete, greu de dus și proastă conducătoare. Mare prostie ai făcut să te cari, dar ce mai, dacă nu erai tu, eram eu"³⁸.

În timpul celor două zile scurse de la trecerea în neființă a lui Gheorghe Buzdugan și până la 9 octombrie 1929 când național-țărăniștii, l-au "ales pe marele bărbat, pe C-tin Sărățeanu"³⁹, propus de Alexandru Vaida-Voevod la sugestia domnului "prezident" Iuliu Maniu, carliștii au devenit foarte activi⁴⁰. Alegerea lui Sărățeanu a fost calificată de oficiosul liberalilor "O comedie constituțională"⁴¹.

Carol era de părere că situația, nou creată, îl va ajuta pe "președintele de consiliu" să-i rezolve problema prin intrarea în Regență.

Întrebarea care și-o punea era: "Va ști el să profite de ocazia neașteptată ce i s-a dat?"⁴². Răspunsul era simplu pentru că Maniu știa ce are de făcut, dar nu se grăbea pentru că vroia mai întâi să aibă garanții ferme că fostul principe se va despărți de "țitoarea sa", doamna Lupescu.

³⁶ *Ibidem* fond. Casa Regală. Carol II, Personale (corespondență de la diferite persoane, dos V - 652 / 1929, f. 2.)

³⁷ *Ibidem*, dos. V - 654 / 1929, f. 1.

³⁸ *Ibidem*, fond. Casa Regală. Carol II, Arh. personală, Secretariat, dos. V-515/1929, f. f. 1 - 3.

³⁹ Iuliu Maniu, *Testament moral politic*, Edit. Gândirea Românească, București, 1991, p. 162.

⁴⁰ Pamfil Șeicaru, *op. cit.* p. 156.

⁴¹ "Viitorul" XXII, nr. 6500 din 11 octombrie 1929.

⁴² Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. Carol II, dos. 52, f. 58.

Profesorul Nae Ionescu, conducătorul ziarului "Cuvântul", era adeptul monarhiei fie și autoritară. El s-a pronunțat direct pentru revenirea lui Carol în țară. Manifestele pro Carol s-au înmulțit și ele; iată o mostră: "Cetățeni, țara noastră este în grea suferință și trece azi prin tot felul de convulsii pentru că-i lipsește un stăpân, care să rămână arbitru cu autoritate deasupra partidelor politice. Țara noastră a avut unul, care este astăzi departe de noi dar al cărui suflet palpită pentru noi. Poporul nostru, care a iubit și iubește din tot sufletul pe prințul Carol, consideră actul de la 4 ianuarie 1926 ca o crimă. Cetățeni, actul este nul. Fiți gata în orice moment, a readuce pe prințul Carol. Cetățeni, nedreptatea făcută prințului și țării trebuie reparată prin orice mijloc și cât mai repede. Jurați voi și copiii voștri credință prințului și fiți gata în orice moment pentru ziua sosirii lui, pentru că el este salvatorul"⁴³.

De o febră carlistă⁴⁴ au fost cuprinși chiar unii dintre susținătorii lui Corneliu Z. Codreanu.

Acțiunile anticarliste ale liberalilor n-au dat rezultate. Mai mult decât atât, generalul Alexandru Averescu, președintele Partidului Poporului, altă dată omul de manevră a lui Ionel Brătianu, după întâlnirea de la Bellizona din 25 aprilie 1930, cu ex-principele Carol s-a pronunțat pentru revenirea acestuia în România, punând aceeași condiție ca și Iuliu Maniu, renunțarea la Elena Lupescu și refacerea căsătoriei cu "Sitta", fosta soție.

Fiind și un bun actor, Carol l-a surprins pe cel care a pus capăt mitului invincibilității armatei germane, făcându-și un titlu de glorie la Mărăști, cu întrebarea: "Ce-ai face dacă te-ai trezi într-o bună zi cu mine la București?". Prins pe picior greșit, generalul i-a răspuns: "Aș zice bun venit!", precizând că nu va manifesta "o atitudine ostilă"⁴⁵. Poetul de la Rășinari, Octavian Goga și profesorul Nicolae Iorga și-au intensificat vizitele la Paris.

Președintele Partidului Naționalist Democrat, fost mentor spiritual al lui Carol și-a manifestat nerăbdarea consemnând: "[...] Și nu se poate să așteptăm în zadar. Concentrarea oamenilor care pot ceva, în jurul țării amenințate, e o datorie a oricui"⁴⁶. Articolele din ziarul "Cuvântul" cereau: "Să vină salvatorul."

Armata nu a rămas indiferentă în problema lui Carol și ofițeri superiori, cu funcții de comandă, ca: gen. Stângaciu și col. Paul Teodorescu, col. Gavrilă Marinescu s-au declarat adepții lui Carol⁴⁷.

Primul ministru Iuliu Maniu nu era străin de acest lucru. El l-a numit, în ziua de 14 aprilie 1930 pe gen. Nicolae Condeescu ministru de război, dând semnalul că "exilul" principelui Carol este aproape de final⁴⁸.

Iuliu Maniu a jucat un rol duplicitar. Pe deoparte se declara apărătorul actului din 4 ianuarie 1926 și fidel Regenței pe care și-o subordonase prin alegerea lui Constantin Sărățeanu rudă cu Mihai Popovici și Alexandru Vaida-Voevod, iar pe de altă parte ținea legătura cu prințul prin intermediul consulului P-tru Ciolan aflat la Paris. Tergiversarea răspunsului așteptat de Carol, din partea lui Maniu, pentru

⁴³ Gabriel Marinescu, Ion Modreanu și Costantin Buruiană, *Carol al II-lea regele românilor. Cinci ani de domnie, 8 iunie 1930 - 8 iunie 1935*, p. 31.

⁴⁴ Pamfil Șeicaru, *op. cit.* p. 159.

⁴⁵ "Îndreptarea", IX, nr. 111 din 18 iunie 1930.

⁴⁶ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. Carol II, Arh. personală, Secretariat, dos. V-635/1930, f. 2.

⁴⁷ Pamfil Șeicaru, *op. cit.* p. 158.

⁴⁸ Cristian Sandache, *op. cit.* p. 140.

revenirea în țară, se datora celor trei condiții puse de șeful cabinetului: despărțirea de Elena Lupescu, înțelegerea cu principesa mamă Elena pentru refacerea căsătoriei și respectarea regimului parlamentar-constituțional.

Fostul principe s-a eschivat în a da un răspuns precis omului de legătură, declarând că: "*D-na nu a fost niciodată o piedică pentru mine cum niciodată nu s-a opus planurilor mele de a mă reîntoarce, precum s-a vorbit în contul ei. Nu voi uita însă devotamentul cu care m-a îngrijit în exilul meu și îi voi purta o curată recunoștință*"⁴⁹.

Carol întârea astfel cele spuse de amantă, lui Petru Ciolan pentru a ajunge la urechile lui Maniu, omul care avea în mână conducerea statului. Iată cele relatate: "*Eu știu, d-le Ciolan, pentru ce d-l Maniu se opune revenirii Alteței Sale. El crede că eu voi veni în țară după Alteța Sa și voi face dificultăți. Ei bine, declar aici în fața Alteței Sale, că este cea mai mare eroare. Eu am fost lângă Alteța Sa un tovarăș de suferință. L-am încurajat în momente de întristare, l-am îngrijit când a fost bolnav, i-am întreținut moralul sănătos și plin de încredere și voi fi cea mai fericită când Alteța Sa se va reîntoarce. În ziua când Alteța Sa își va relua tronul spre fericirea țării, eu voi dispărea pentru totdeauna și nici nu vreau să se vorbească despre mine*"⁵⁰.

În primăvara anului 1930, presiunea asupra lui Maniu a început să crească. Ea a fost determinată de faptul că fostul principe moștenitor ar putea reveni în țară cu sprijinul unor forțe politice, care în mod cert ar fi profitat de actul Restaurației răpind Partidului Național-Țărănesc acest prilej. Nu s-au dat înapoi nici membri marcantți, aflați în prima linie a partidului ca: Ion Mihalache, Grigore Iunian și Viorel V. Tilea, sau cei din eșalonul doi.

Carol nu mai avea nici el răbdare și a trecut chiar la amenințări după cum s-a exprimat în fața subsecretarului de stat, Ion Lugoșianu care l-a vizitat la Paris în 12 aprilie.

"*M-am săturat! Să-i spui d-lui Maniu că vreau să mă reîntorc în țară și că, de vrea ori nu vrea, am să mă întorc. Îi mai dau un ultim termen până la 10 mai. Dacă nu, vin singur. Venirea la putere mi-o datorati mie, căci eu l-am hotărât pe prințul Nicolae să vă dea puterea. Și acum, am să vă spun un cuvânt regesc: să nu mă faceți să vă retrag încrederea mea*"⁵¹.

Pentru orice eventualitate, Iuliu Maniu a încercat să obțină "angajamente solemne" din partea prințului Carol aducându-i la cunoștință că-i va face o vizită în cursul verii la Paris.

Efectele dezastruoase ale mării crize economice n-au ocolit nici România și bucuria aducerii Partidului Național-Țărănesc la putere s-a stins destul de repede. Imaginea partidelor politice era șifonată, iar ideea lui Maniu de a-l propune ca membru al Regenței pe Constantin Sărățeanu pentru a "exercita presiuni asupra lui Carol ca să accepte condițiile" ce i le va pune la "reîntoarcerea în țară"⁵² a fost iluzorie.

⁴⁹ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. dos. 30 / 1934, f. 9.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Mihail Manoilescu, op. cit. p. 181.

⁵² Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ, în istoria modernă și contemporană*, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 279.

De îndeplinirea rolului de "arbitru", pe care Regența trebuia să-l aibă în viața politică, nici nu mai putea fi vorba din moment ce, chiar Miron Cristea declara: "*Regența nu merge pentru că n-are cap. Prințul își fumează țigările, Sărăteanu cercetează cărțile, eu, ca preot, nu pot decât să încerc a împăca*"⁵³.

Deși se afla departe de țara natală, Carol a început schițarea unui proiect de dezvoltare economică cu colaborare externă, pregătind terenul pentru momentul când va deveni rege. El era convins de faptul că rolul decorativ al monarhului trebuia schimbat printr-o implicare în deciziile importante ale guvernării. Vârsta prielnică (36 de ani) îi oferea ambiție și speranța că va putea realiza o nouă Românie respectată de vecini și apreciată în plan internațional.

Ezitatea lui Iuliu Maniu l-a determinat să apeleze la "*conspiratorii militari*"⁵⁴, care i-au dat undă verde, punându-l sub protecția Statului Major al Armatei. Prin Grigore Filipescu, Carol i-a transmis lui Maniu că: "*Indiferent de ce va decide Partidul Național-Țărănesc, eu voi sosi în țară, la 7 iunie 1930*"⁵⁵. Planul revenirii ex-principelui Carol a fost definitivat la 27 mai 1930, când a fost convocată întâlnirea de la castelul Cösmes (180 Km de Paris) unde au fost prezenți atașatul militar al României în Franța, lt. col. Nicolae Tătăranu, mr. Victor Precup și Puiu Dumitrescu (secretar particular a lui Carol).

În data de 3 iunie, Carol, însoțit de Nicolae Gatoski și Puiu Dumitrescu a plecat din Franța într-un automobil, ajungând peste două zile la München, de unde s-au îmbarcat la 6 iunie într-un avion, model Farman 190 Titan, proprietatea doamnei Elise Mendel, închiriat de lt. col. Nicolae Tătăranu pentru a decola în direcția România.

Primul ministru, Iuliu Maniu a fost informat de maiorul Victor Precup la 4 iunie de hotărârea lui Carol, de a reveni în țară rugându-l să accepte restaurația. Șeful cabinetului a cerut principelui Carol să mai aștepte câteva săptămâni, dar a precizat, că dacă s-a decis să facă singur acest pas, îl va primi "*cu toată bunăvoința*" fără să-i facă "*nici o greutate*"⁵⁶.

Maiorul Ion Nicoară l-a informat, la miezul nopții, pe președintele Consiliului de Miniștri că prințul Carol va sosi în capitală în ziua de 6 iunie, în jurul orei 18. Iuliu Maniu a cerut ministrului armatei și șefului Marelui Stat Major să alerteze corpurile de armată din Iași și Cluj și să consemneze în cazărmi ofițerii sub pretextul că trebuie să riposteze în cazul unor eventuale atacuri, la frontieră, din partea Ungariei sau U. R. S. S. Prin colonelul Manolescu, șeful guvernului a cerut audiență la Principele Nicolae, pentru a-i aduce la cunoștință știri "*extrem de importante*". Principele regent, scrie Maniu, "*a primit surprins*" vestea dar cu mult calm...a acceptat toate propunerile mele"⁵⁷.

În țară, prietenii lui Carol au fost informați de el printr-o telegramă expediată din Germania, înainte de a decola spre România. Textul telegramei avea următorul conținut: "*Sosesc cu întreaga familie. Gică*"⁵⁸.

⁵³ Nicolae Iorga, *Memorii, (Încoronarea și boala regelui)* vol. V, București 1939, p. 373.

⁵⁴ Joana Damaskin, cit. p. 130.

⁵⁵ Pamfil Șeicaru, "*În umbra Tronurilor*", p. 23.

⁵⁶ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. dos. 30 / 1934, f. 11.

⁵⁷ *Ibidem*, f. f. 13 - 14.

⁵⁸ "*Adevărul*", 43, nr. 14 247 din 8 iunie 1930.

Repetând istoria bunicului său Carol I, exprincipele Carol, cu o identitate falsă, Eugen Nicolas, de profesie șofer, trecută pe pașaportul ce-l avea asupra sa, în data de 6 iunie 1930, s-a îmbarcat în avionul pilotat de francezul Lalouette.

Din cauza unei defecțiuni la motor și o pană de ulei avionul nu a aterizat la ora stabilită pe aerodromul militar din Someș-sat, ci la vadul Crișului. În căutarea avionului cu pricina a fost trimis pilotul Cristescu, care avea gradul de căpitan. După depistarea avionului care a fost alimentat cu ulei cele două aparate s-au îndreptat spre Cluj, unde au aterizat la ora 19. După servirea mesei, viitorul suveran și-a pus uniforma preferată de general de aviație și s-a îmbarcat într-un nou avion pilotat de căpitanul Nicolae Opreș, care a decolat spre capitală la ora 19⁵⁹.

Ministrul de interne, Alexandru Vaida-Voevod a fost informat "cu puține minute înainte ca avionul să aterizeze în capitală"⁵⁹.

După o absență de aproape 4 ani și jumătate, Carol a pus din nou piciorul pe pământul românesc, la aeroportul Băneasa, în 6 iunie 1930, ora 22⁰⁵. Regimentele de vânători 2 și 9, comandate de coloneii Gabriel Marinescu și Paul Teodorescu "au fost primele care au fraternizat cu principele"⁶⁰ oferindu-i "protecția lor". De la Băneasa, cu escorta, Carol a mers la Palatul Cotroceni unde a fost primit cu satisfacție de principele Nicolae. Prezența principelui Carol a pus guvernul și Regenta "într-o situație delicată"⁶¹. "Aventura", exprincipelui, "depindea în întregime de guvern"⁶².

Sub aspect juridic, acțiunea lui Carol poate fi încadrată la tentativă de lovitură de stat. Primul ministru Iuliu Maniu a preferat "o formulă tranzițională în loc de "o atitudine hotărâtă"⁶³, merită să apere ordinea constituțională.

Sosind la palatul Cotroceni, la ora 1 din noapte, șeful guvernului român a oferit ca primă soluție "de ordin formal", intrarea în Regență, în locul lui Constantin Sărățeanu, care trebuia să demisioneze și a doua, era una "de fond", adică "un obligament" al prințului că se va desparti de Elena Lupescu și își va reface mariajul cu fosta soție principesa Elena a Greciei, care divorțase la îndemnul liberalilor.

Nici nu a apucat bine să se instaleze la Cotroceni, că anturajul lui Carol a și început să țese primele intrigi. Diverse personalități au început să se prezinte la Palatul Cotroceni pentru a-l omagia pe "viitorul nostru rege". Vestea sosirii prințului a ținut capul de afiș al ziarelor din 7 iunie, iar "Cuvântul", ziarul profesorului Nae Ionescu, titra: "Trăiască salvatorul României Mari!".

Grigore Iunian și Ion Mihalache, personalități de marcă ale Partidului Național - Țărănesc, s-au grăbit să răspundă invitației prințului. Fără "scrupule morale", ei s-au declarat de acord cu "dorința" lui Carol de a fi "proclamat rege"⁶⁴, răsturnând "planul de procedare" gândit de Iuliu Maniu, în același sens, dar "prin concursul și consensul Regenței"⁶⁵, după ce erau rezolvate cele două condiții amintite la întrevvedere cu pretendentul tronului. Încurajat de gestul lor, Carol, adeptul

⁵⁹ Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*, vol. II, op. cit. p. 160.

⁶⁰ Cristian Sandache, op. cit. p. 42.

⁶¹ Valentin Hossu-Longin, *Monarhia Românească*, Edit. Litera, București 1994, p. 110.

⁶² Ioan Scurtu, *Criza dinastică din România*, op. cit. p. 223.

⁶³ Pamfil Șeicaru, op. cit. p. 162.

⁶⁴ Iuliu Maniu, *În fața istoriei*, p. 136.

⁶⁵ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală, dos. 30 / 1934, f. 17.

faptului împlinit, a ținut să precizeze că: *"Maniu nu-i totul în Partidul Național-Țărănist și că mai sunt și alții"*⁶⁶.

Încălcând uzanțele, Carol a făcut apel la istoricul Gheorghe Brătianu, reprezentantul tinerilor liberali, care l-a nemulțumit pe unchiul său, Vintilă Brătianu, șeful Partidului Național Liberal. Gestul său îi va atrage excluderea din partid.

În calitate de premier, Iuliu Maniu a convocat Consiliul de Miniștri pentru a expune situația creată⁶⁷. Dintre cei 11 miniștri 6 s-au pronunțat pentru ca prințul să fie proclamat rege, iar 5 pentru Regentă. Chiar în timpul ședinței de guvern peste 30 de parlamentari, membri ai Partidului Național-Țărănesc s-au prezentat în audiență la premier cerând ca prințul să fie proclamat rege imediat. Convins că oricum "A. S. regală prințul Carol va fi proclamat rege fără a fi rezolvată problema principesei Elena și a D-nei Lupescu"⁶⁸, Iuliu Maniu și-a dat demisia în seara zilei de 7 iunie⁶⁹, considerată de el "singura soluție logică și onorabilă"⁷⁰, dar nu înainte de a propune premier pe Ion Mihalache care a refuzat oferta în schimb a acceptat-o prof. Gh. Gh. Mironescu tot membru al Partidului Național Țărănesc.

Despre prima guvernare național-țărănistă, poetul Nichifor Crainic făcând o analiză sumară, a scris: *"Iuliu Maniu, împins la cârmă de forțele populare, ar fi putut face orice în România, dar n-a știut ce să facă. Crescut în binecuvântata opoziție ardeleană față de unguri și în opoziția de 10 ani din țară, bărbatul de stat în care se pusese atâta nădejde se dovedea un nihilist, incapabil să respire într-o inițiativă creatoare. Ca președinte de Consiliu n-a făcut decât o poză. Dar în acel moment a avut un mare merit: a stat pasiv în fața evenimentelor de frica permanentă a răspunderii"*⁷¹.

Guvernul Gheorghe Gh. Mironescu a convocat "Reprezentanța Națională", în ziua de "duminică 8 iunie, pentru a decide asupra exercitării prerogativelor regale"⁷².

"Reprezentatiunea Națională", în virtutea art. 77 și 79 din Constituție a declarat că "suscesiunea tronului României se cuvine de drept Alteței Sale Regale principele Carol, coborător direct și legitim în ordine de primogenitură bărbătească a regelui Ferdinand I".

Astfel a fost proclamat rege A. S. R. prințul Carol, sub numele de Carol al II-lea, care și-a detronat propriul său fiu.

Neavând "spătoșenia unui Petre Carp" Iuliu Maniu într-un moment nefericit a declarat: "...Partidul Național-Țărănesc care formează majoritățile parlamentare și reprezintă majoritatea opiniei publice a țării noastre, primește această propunere și se alătură cu însuflețire ca această reprezentanță națională să declare ca moștenitor al Tronului României pe Alteța Sa regală pe principele moștenitor Carol". Scriitorul Cezar Petrescu a menționat că dintre toți vorbitorii doar profesorul Nicolae Iorga, care a subscris și el pentru regele Carol al II-lea, a avut o intervenție profetică: "Eu vin ca săracul care n-aduce nimic scris, decât ceea ce este de multă vreme în inima lui. Nu vin ca reprezentantul unui partid.

⁶⁶ Tudor Teodorescu - Braniște, *Creanga putredă*, în "Magazin istoric", nr. 12 / 1971 p. 27.

⁶⁷ "Universul", nr. 127 din 8 iunie 1930.

⁶⁸ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală, Carol II dos. 30 / 1934, f. 18.

⁶⁹ "Dreptatea", nr. 798 din 9 iunie 1930.

⁷⁰ Iuliu Maniu, *op. cit.* p. 137.

⁷¹ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Memorii*, București, Casa Editorială Gândirea, 1991, p. 214.

⁷² "Adevărul", 43, nr. 14248 din 10 iunie 1930.

Păreră mea este că astăzi amurgul se lasă asupra vieții de partid”.

Trebuie, însă, recunoscut faptul că alegerea lui Carol al II-lea, ca suveran al României a fost bine primită atât în țară de opinia publică ce spera într-o stabilitate politică, cât și în străinătate. Telegrammele de felicitare adresate noului suveran, după investitură, exprimă acest lucru. Un exemplu în acest sens îl constituie și telegrama reprezentantului României în Țările de Jos: *“proclamarea Majestății Sale a fost primită aici drept o dovadă de seriozitate a poporului nostru și cercurile economice și financiare din Olanda consideră situațiunea noastră ca fiind pe deplin consolidată”*⁷³.

În altă ordine de idei, *“Manchester Guardian”* cotidian englez de orientare liberală a apreciat actul restaurației ca pe o eră nouă în istoria românilor. El a scos în evidență aportul primului ministru care *“a curățat terenul”*, aducând o nouă vigoare.

*“Domnul Maniu a lucrat cu desavârșită competență în această chestiune”*⁷⁴ a notat jurnalul conservator *“The Observer”*.

Încercând o analiză pertinentă, fără a cădea în disputa patimilor politice, credem că revenirea fostului principe moștenitor în țară s-a datorat mai multor factori de ordin economic, social și politic, iar Partidul Național-Țărănesc a avut primul rol.

În legătură cu problema restaurației din 8 iunie 1930, Iuliu Maniu a ținut să facă, mai târziu, unele precizări în ideea de a pune capăt acelor versiuni *“în parte greșite”*. Fruntașul național-țărănist mărturisește că a plecat de la trei considerente și anume: opțiunea sa clară privind monarhia constituțională, funcția de șef al guvernului precum și calitatea de *“rezidenta”* l celui mai cunoscut partid de opoziție. Concluzionând el rezumă *“chestiunea”*, sub forma unui crez, la următoarele puncte de vedere:

1. *“Eu și Partidul nostru am fost singurii care în mod consequent și conștient am susținut cauza A. S. Prințul Carol, fără ezitare și cu tot riscul pe care-l comportă chestiunea.*

2. *Revenirea Alteței Sale Regale Prințul Carol nu a fost o surprindere pentru mine și pentru Guvern, ci a fost un lucru pregătit în mod conștient și consequent.*

3. *Revenirea Alteței Sale Regale Prințului nu a fost impusă guvernului meu de evenimentele în fața cărora a trebuit să mă plec, ci a fost un lucru știut și voit de mine și pe care l-aș fi putut împiedica cu mare ușurință, dacă aș fi voit și că măsurile luate de alții au fost cu totul inutile și superflue.*

4. *Restaurarea ordinii legale la Tron s-a întâmplat ca urmare firească a considerațiilor mele de natură monarhică și dinastică.*

5. *Readucerea A. S. R. Prințul Carol a fost o necesitate în scopul guvernării liniștite care nu se putea face în absența unui pretendent de Tron susținut pe baza drepturilor sale legitime de opinia publică a întregii țări și că*

6. *D-na Lupescu nu trebuia să se întoarcă în țară.”*⁷⁵.

Desigur, au existat și alte puncte de vedere în legătură cu actul restaurației. Alunecând pe panta subiectivismului, Grigore Gafencu, viitor ministru de externe constituie un exemplu. El notează: “... Noul rege nu e dator recunoștința nimănu.

⁷³ Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. Carol II, dos 98 / 1930, p. 1-2

⁷⁴ *“Dreptatea”*, anul IV, nr. 799 din 12 iunie 1930.

⁷⁵ Iuliu Maniu, op. cit. p.134-135.

O crede și o proclamă [restaurația]⁷⁶.

Ion Gh. Duca, reprezentantul Partidului Național Liberal a declarat categoric: "...Nu ne solidarizăm cu ce s-a petrecut. Lăsăm celorlalți răspunderea și așteptăm."⁷⁷

Guvernul Gh. Gh. Mironescu a avut o sarcină bine stabilită și anume: "actul restaurației". Noul premier se va exprima ironic: "Ce evenimente neașteptate! Trebuie să fie douăzeci și patru de ore prim-ministru ca să le fac un sevicu ...m-au vrut pe mine care sunt mai cunoscut în străinătate."⁷⁸

A doua zi, după restabilirea restaurației (9 iunie), s-a deschis criza politică pentru formarea noului guvern.

La o săptămână de la investire Gh. Gh. Mironescu și-a prezentat demisia. Iuliu Maniu, președintele Partidului Național-Țărănesc, care avea majoritatea parlamentară a sugerat "o încercare cu generalul Constantin Prezan", pentru formarea "unui guvern de concentrare", cum își dorea suveranul. Nereușind să ducă la bun sfârșit misiunea încredințată acesta și-a depus mandatul.

În această situație, regele Carol al II-lea a făcut apel la Iuliu Maniu. Invocând "motive de sănătate", domnul "prezident" a respins oferta. Atunci când suveranul a renunțat la ideea "guvernului de concentrare", Iuliu Maniu, "uitând de sănătate"⁷⁹ a acceptat propunerea formării unui guvern național-țărănesc.

Oficial, președintele Partidului Național-Țărănesc a preluat cârma guvernării la 13 iunie 1930. Referindu-se la acest eveniment Pamfil Șeicaru, în stilul său caracteristic, notează: "după ce parlamentul a făcut toaleta constituțională a loviturii prințului, Iuliu Maniu a format un nou guvern"⁸⁰.

În iunie 1930 existau în România 7 partide. Această "puzderie de partide"⁸¹ nu a constituit niciodată un adevărat obstacol pentru Carol al II-lea care a reușit măcinarea⁸² lor.

Cum regele nu putea uita ajutorul lui Mihail Manoilescu din perioada pribegiei, i-a cerut în "mod expres"⁸³ lui Iuliu Maniu să-l numească la Ministerul Comunicațiilor și Lucrărilor Publice, fără a fi membru al Partidului Național-Țărănesc, deși el ar fi preferat Ministerul Industriei solicitat de Virgil Madgearu. În realitate economistul Madgearu, "considerându-se mentorul economic" al guvernului a dorit Finanțele. Carol al II-lea care începuse să nu uite nici să ierte nimic, l-a preferat pe Mihai Popovici la Ministerul Finanțelor.

"Pentru a-l împăca" pe Virgil Madgearu, premierul Iuliu Maniu l-a numit la Ministerul Industriei. Madgearu era detestat de rege pentru că făcuse declarații împotriva acestuia înainte de a reveni în țară, ba mai mult în seara sosirii și-a permis să afirme că trebuie arestat⁸⁴.

⁷⁶ Grigore Gafencu, *Însemnări politice* (Ediție și prefața de Stelian Neagoe), București Edit. Humanitas, 1991, p. 17.

⁷⁷ "Viitorul", nr. 6755 din 17 iunie 1930.

⁷⁸ Raoul Bossy, *op. cit.* p. 168

⁷⁹ Mihail Manoilescu, *op. cit.* vol. II

⁸⁰ Pamfil Șeicaru, *op. cit.* p. 163.

⁸¹ *Ibidem*, p. 167.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ Mihail Manoilescu, *op. cit.* p. 217.

⁸⁴ *Ibidem*.

După alcătuirea guvernului Iuliu Maniu a căzut de-a-cord cu noul suveran, că încoronarea cu principesa Elena, care se îndrăgostise de ducele d'Aosta, să aibă loc la Alba Iulia în perioada 15-20 septembrie. De pregătirea festivităților trebuia să se ocupe omul de încredere al domnului "prezident", Ion Popa.

Colaborarea dintre suveran și premier nu va rezista, cu toată "atitudinea conciliantă" a celui din urmă pentru că superioritatea acestuia îl va irita pe rege⁸⁵.

Forțând nota, ziarul "Aurora" menționa: "Guvernul actual este guvernul d-lui Iuliu Maniu. ... Nu este guvernul regelui fiindcă regele a dorit guvern de concentrare care nu s-a putut realiza."⁸⁶

Decis să facă ordine chiar în sânul familiei regale, Carol al II-lea a fixat domiciliul mamei sale, regina Maria la Balcic. Pentru fosta lui soție, principesa mamă Elena, a cerut să i se atribuie titlul de Majestatea sa, în loc de regină cum ar fi fost normal. Acest lucru s-a petrecut în timpul celei de-a doua guvernări Maniu, care "a acceptat toate deciziile și propunerile suveranului inclusiv, în ceea ce privește lista civilă a membrilor familiei domnitoare"⁸⁷.

În vara anului 1930, Carol al II-lea a comis imprudența că a intrat în Cluj însoțit doar de Mihail Manoilescu cu un prilej mărunț, desfășurarea unui concurs de automobile pe Dealul Feleacului, în loc să-și fi făcut prezența "solemn și regal" așa cum s-ar fi convenit, fiind prima sa vizită în Transilvania, în calitate de rege. Comportarea suveranului a fost considerată drept un afront adus fruntașilor ardeleni. Într-un fel dorința regelui era de "a da peste nas" lui Iuliu Maniu pe care îl socotea ca "dușman" pentru că acesta dând dovadă de multă abilitate, interpreta un "bizar joc dublu"⁸⁸.

Este drept că Iuliu Maniu apărea ca unul dintre principalii autori ai restaurației. În altă ordine de idei, el sancționa și critica greșelile suveranului urmărind să-și mențină capitalul politic. Cu multă dibăcie, Maniu a știut să țintească punctul slab al regelui, viața conjugală. Tot domnul "prezident" l-a chemat în țară pe "cel mai constant inamic" al regelui Carol al II-lea, Nicolae Titulescu, în speranța că va reuși să pună capăt certurilor în familie⁸⁹.

Revenind după două săptămâni de odihnă petrecute în stațiunea Sovata, Iuliu Maniu a constatat că Majestatea Sa regele Carol al II-lea a renunțat la ideea încoronării, iar relațiile cu fosta soție au devenit mult mai încordate.

La 14 august, regele mărturisea lui Mihail Manoilescu despre fosta soție, că "n-a dorit anularea divorțului, dar nici n-a voit să dea o declarație scrisă că nu acceptă anularea"⁹⁰ lăsând impresia că numai regele e răspunzător.

Nae Ionescu prezent mereu la palat a început seria atacurilor directe la adresa primului ministru, prin intermediul ziarului "Cuvântul". O altă lovitură primită de Iuliu Maniu a constituit-o zvonul că Elena Lupescu ar fi revenit în țară. Toate întrebările adresate de el lui Alexandru Vaida-Voevod și directorilor Siguranței, Bianu și V. Cădere primeau același răspuns "nu știu nimic".

Pamfil Șeicaru susține că zvonul cu revenirea Elenei Lupescu a fost răspândit de anturajul lui Maniu și Virgil Madgearu, scopul fiind discreditarea lui Manoilescu.

⁸⁵ Pamfil Șeicaru, *op. cit.* p. 170.

⁸⁶ "Aurora", nr. 8 din 19 iunie 1930.

⁸⁷ Ioan Scurtu, *Studiu introductiv, la Regele Carol al II-lea al României, Însemnări zilnice* vol. II, p. 10.

⁸⁸ Mihail Manoilescu, *op. cit.* p. 219.

⁸⁹ *Ibidem* p. 220.

⁹⁰ *Ibidem*.

De fapt în caietul numărul 10, "Note zilnice", soția lui Manoilescu notează: "Cum a plecat însă Titulescu a început un zvon să umple țara, toți comentau în toate chipurile. Nu au vorbit numai Bucureștii, ci toate orașele României... În realitate ea [Lupescu] nu se întorsese, era tot în străinătate (!), însă lovitura aceasta era și ea calculată.

Într-adevăr, dezinformarea și zvonistica de care n-am dus și nu ducem lipsă, s-a folosit din plin chiar și de politicieni.

În discuția cu Iuliu Maniu, regele a infirmat prezența Elenei Lupescu și a precizat că nu poate dovedi "neexistența unui lucru".

Nu știm cu exactitate dacă "Duduia" era sau nu în țară pentru că nici Maniu nu era pe deplin convins, după felul cum a replicat: "Pentru a pune capăt unor zvonuri adânc păgubitoare, doamna Lupescu n-are decât să-și manifeste prezența, acolo unde e, în străinătate"...

Adeptul regimului dinastic și al moralității conducătorilor politici, Iuliu Maniu și-a încheiat întvederea cu următoarele cuvinte: "Țara vrea să aibă o dinastie puternică, sănătoasă și bine așezată. E datoria oamenilor politici să aducă această dorință la cunoștința membrilor dinastiei"⁹¹.

Că Elena Lupescu își dorea să vină cât mai repede lângă "Cărluță" nu încapă nici o îndoială. În scrisoarea adresată iubitului, numai la două zile de la plecarea acestuia spre țară ea afirma printre altele: "Sunt îndurerată și nu vreau decât curând de tot să fiu lângă tine o bună și sinceră colaboratoare cum am fost în zilele tale de durere și amărăciune. Vreau ca recompensa să-mi fie aceea de a mă bucura cu tine împreună... Dragostea mea, mămica mea dulce totul pentru mine ești tu și am încredere în tine..."⁹².

În aceeași scrisoare îi cerea lui Carol să-l țină pe Puiu Dumitrescu lângă el, repetând și subliniind "numai pe el și nimeni altul".

Zvonul că Elena Lupescu sosise în țară la 4 august și stă la castelul Foișor nu era real. "Duduia" a intrat în țară la 12 august 1930 și după o perioadă de odihnă la Sinaia, ferită de văzul lumii s-a stabilit în București într-o vilă somptuoasă, din Aleea Vulpache, ce s-a transformat în "centrul intrigilor politice din România"⁹³.

Folosind toată experiența din "legăturile cu bărbații de pe urma cărora a căpătat o mare tehnică", Elena Lupescu a reușit să-l transforme pe "Cărluță" în robul ei. În scurt timp a devenit nașa camarilei regale. Cum "era o actriță înăscută"⁹⁴ a reușit să atragă în jurul ei oameni de care regele Carol al II-lea avea nevoie. Pentru Iuliu Maniu doamna Lupescu devenise un adevărat viespar, care a tensionat și mai mult relațiile dintre premier și suveran. Când Maniu, în calitate de șef al guvernului i-a cerut regelui schimbarea ministrului Mihail Manoilescu, acesta i-a respins cererea sub pretext că nu are motive.

Spiritul constituțional justificat de Iuliu Maniu, nu l-a impresionat cu nimic pe Carol. Istoria s-a repetat și în cazul lui Gabriel Marinescu, omul care o informa pe "Duduia", numit la 11 iunie prin decret regal, prefectul Poliției Capitalei, ocolind guvernul.

⁹¹ Grigore Gafencu, *Însemnări politice*, p. 223 - 236.

⁹² Arh. N. I. C., fond. Casa Regală. Carol II, dos. V / 651, f. f. 2 - 3.

⁹³ Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866 - 1947*, Edit. Danubius, București, 1991, p. 99.

⁹⁴ Majestatea Sa Regele Mihai al României, *O domnie întreruptă* (Convorbiri cu Philippe Vigue Desplaces), versiune în limba română: Ecaterina Stamat, București, Edit. Libra, 1995, p. 5.

Nefiind dispus să accepte amestecul suveranului în treburile guvernului și observând că acesta urmărea a " *domni absolutist* " ⁹⁵, Iuliu Maniu și-a înaintat demisia pe care regele, după timpul de grație cerut pentru "*familiarizare*" a primit-o "*cu mare plăcere*" ⁹⁶ la 10 octombrie.

Poziția lui Maniu este "*lăudabilă*", dar din nefericire ea a rămas la nivel "*protestatar*" cu "*caracter personal*" ⁹⁷, fără ca opinia publică să fie informată de aceste neînțelegeri.

Ca șef al guvernului, Maniu avea posibilitatea să treacă la măsuri concrete în problema Elenei Lupescu, dar fire ezitantă, n-a făcut-o.

În legătură cu atitudinea premierului, Pamfil Șeicaru avea să noteze: "*Iuliu Maniu șerpuia în politică față de regele Carol având grijă să se angajeze numai el și să lase partidului libertatea de a se bucura de avantajele guvernării*", fără "*să strice chiverniselile*" ⁹⁸ colegilor. Când a demisionat, în timpul audienței care a durat 30 de minute, domnul "*prezident*" a recomandat un guvern Mihalache susținut de presa partidului, dar regele a încredințat mandatul lui Gheorghe Gh. Mironescu. Era aceeași "*Mărie cu altă pălărie*".

Succesul lui Maniu în fața suveranului a fost de scurtă durată pentru că la 4 aprilie 1931, Gheorghe Gh. Mironescu și-a depus mandatul.

Un an mai târziu, Iuliu Maniu s-a destăinuit lui Grigore Gafencu, cu ocazia întâlnirii de la Sovata, că regele l-ar fi muștrat pentru retragerea de la guvernare. Fruntașul național-țărănist i-a mai spus că a declarat M. S.: "*m-am retras din viața publică pentru că nu vreau să mă asociez la dezastrul către care mergem! Și mergem la dezastru din două pricini, una politică, alta de ordin intim*" ⁹⁹.

Cochetând cu forțele de dreapta, camarila a început să-și arate roadele. Atitudinea șefilor de partide nu a dat satisfacție dorinței lui Carol de a forma "*un guvern de concentrare*". Cu abilitate, el a încercat să arate țării partidismul momentului: "*constat că asupra programului de guvernare nu sunteți în dezacord și nu pot crede că greutățile, ce-au rămas și care derivă din proporția raportului de forță în aceasta colaborare să poată năruî înfăptuirea uniunii naționale*".

Nicolae Titulescu nu a reușit să formeze guvernul de uniune națională pentru că partidele nu i-au acordat sprijinul. Succesul ar fi fost o victorie a lui Maniu pentru că executivul ar fi trebuit să lucreze cu un parlament național-țărănesc.

La 18 aprilie 1931 regele Carol al II-lea l-a împuternicit pe fostul său profesor Nicolae Iorga să formeze noul guvern. Lista pentru "*guvernul de uniune națională*" a fost întocmită de Carol al II-lea și acceptată de șeful cabinetului care a manifestat o totală indiferență, motivând că: "*Nu era vorba de un guvern al meu, oamenii mei, care să mă cunoască, să mă stimeze și să mă iubească, de a avea o inițiativă în toate ministerele ci numai de a încerca sfaturi prietenești pe care le primește cineva*" ¹⁰⁰. În loc să se impună, primul ministru Nicolae Iorga a declarat la depunerea jurământului: "*Vom face tot ce putem ca să răspundem încrederii Majestății Voastre*" ¹⁰¹. Ori, lucru și mai grav îl constituie faptul că Nicolae Iorga a

⁹⁵ Zaharia Boilă, *Memorii în Biblioteca Academiei*, Arhiv. ist. fond. XV. dos. 113, f. 135

⁹⁶ Iuliu Maniu, op. cit., p. 138.

⁹⁷ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național-Țărănesc*, p. 150.

⁹⁸ Pamfil Șeicaru, op. cit., p. 175.

⁹⁹ Grigore Gafencu, op. cit., p. 223-236.

¹⁰⁰ Nicolae Iorga, *Doi ani de la restaurație*, Vălenii de Munte, 1932, p. 39.

¹⁰¹ *Idem*, *O viață de om*, Edit. Minerva, p. 376.

cunoscut intenția suveranului încă din 8 iunie 1930. În discuția purtată cu Carol acesta și - a manifestat intenția spunându-i : *"Vreau un ministeriu de concentrare care să nu fie a unui șef de partid ... vreau ca ministrul să nu fie dat în arendă unui șef de guvern; miniștri care mă reprezintă pe mine eu să- i numesc "*¹⁰².

Tendința regelui, manifestată încă de la finele anului 1930, de a impune *"un ritm nou "*¹⁰³ în conducerea țării, a fost ușor sesizată de M. I. Costian, care nota despre guvernul Iorga următoarele: *"Constitue replica pe care regele o dădea partidelor politice care nu au înțeles să răspundă la apelurile ce li s-au adresat și era, în același timp, o lecție pentru ele, arătându-le că țara se poate conduce la nevoie și cu guvern în afara partidelor "*¹⁰⁴.

Întrebat de Mihail Manoilescu dacă are permisiunea să intre în acest guvern, Iuliu Maniu s-a eschivat de la un răspuns imediat, dar a ținut să atenționeze ceea ce în realitate era adevărat că orice om politic *"nu trebuie să facă numai ceea ce îi cere regele, ci trebuie să-l sfătuiască pe rege și să-i arate greșelile păstrându-și autonomia politică personală"*. Pentru Maniu disciplina de partid a prevalat. Gestul lui Manoilescu a fost sancționat cu demisia din delegația permanentă a Partidului Național-Țărănesc. Totuși, printre puținii contemporani care și-au păstrat *"o anumită obiectivitate "* în relațiile cu regele a fost și fruntașul național-țărănist.

Recunoscând că a fost *"invins de omenescul din Carol"*, el a părăsit scena politică dar niciodată credința față de coroană și constituție. Poate de aceea, mai târziu, Nicolae Iorga a afirmat că a fost obstrucționat de suveran *"să sancționeze abuzurile și indelicatețele național-țărăneste "*¹⁰⁵ recunoscând cel puțin insuccesul guvernării sale prin cuvintele: *" Eu n- am fost eu"*.

În timpul guvernării Iorga-Argetoianu situația economică a țării s-a agravat. Pe fondul stăni de nemulțumire, președintele Partidului Poporului, Alexandru Averescu a deschis seria atacurilor la adresa suveranului și camarilei, demascând tendința autoritară a lui Carol al II-lea. Nemulțumit de atitudinea generalului Averescu, Octavian Goga l-a părăsit pentru a nu umbri *"cu nimic strălucirea Coroanei "* și a format în aprilie 1932 Partidul Național-Agrar.

În campania electorală desfașurată în vara anului 1932 Iuliu Maniu *"a făcut notă aparte"*¹⁰⁶, criticând și el tendințele dictatoriale ale lui Carol al II - lea și anturajul camarilei.

Drept mulțumire pentru sprijinul acordat în pibegie dar și după, regele Carol al II - lea și-a înlăturat o parte dintre vechii colaboratori. La data de 30 mai 1932, guvernul Iorga, considerat la început *"salvatorul țării "* și-a prezentat demisia.

Intenția lui Nicolae Titulescu de a forma tot un guvern național a eșuat. Schibându-și părerea la adresa suveranului, dar și față de Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod a fost răsplătit de Carol al II-lea, care i-a încredințat mandatul la 5 iunie 1932. Trei zile mai târziu, Iuliu Maniu aducea un afront regelui declarând într-un interviu că sarcina guvernului Alexandru Vaida-Voevod este să acopere *"abisul produs de guvernarea Iorga-Argetoianu între rege și popor "*.

A doua guvernare național-țărănistă a început la 6 iunie 1932. Problemele grave de ordin economic și faptul că șeful guvernului Alexandru Vaida-Voevod a

¹⁰² *"Neamul românesc"*, nr. 130 din 15 iunie 1930.

¹⁰³ *"Universul "*, nr. 73 din 30 martie 1930.

¹⁰⁴ M. I. Costian, *Carol al II - lea și partidele politice*, București, 1933, p. 83.

¹⁰⁵ Apud Mihail Manoilescu, op. cit., f. 322.

¹⁰⁶ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național-Țărănesc*, Edit. Enciclopedică, București, 1994 p. 172-174

hotărât să conducă direct tratativele cu comisarul afacerilor externe al U. R. S. S., Maxim Litvinov, Nicolae Titulescu și-a dat demisia ceea ce a atras după sine căderea cabinetului la 17 octombrie 1932. La insistențele colegilor Iuliu Maniu a revenit la conducerea Partidului Național-Țărănesc. Regele Carol al II-lea, Nicolae Titulescu și Alexandru Vaida-Voevod l-au rugat să accepte investitura pentru alcătuirea unui nou guvern.

Posibilitatea aducerii la guvernare a Partidului Național Liberal, care s-a grăbit să-și trimită reprezentanții la Sinaia și declarația biroului Partidului Național-Țărănesc, l-au determinat pe Iuliu Maniu, "*ca ultim sacrificiu*", să accepte formarea noului cabinet, dar de astă dată, hotărât a pus două condiții esențiale: "*Că voi avea mână absolut liberă la guvernare și în administrarea țării*" și "*Că dl. Puiu Dumitrescu și oricare altul de la Curtea Regală va fi îndepărtat imediat ce voi arăta că atitudinea lor contrazice atitudinea și politica guvernului*".

În prezența lui Nicolae Titulescu, regele a acceptat condițiile puse de domnul "*prezident*".

La nivelul partidului au avut loc schimbări de atitudine și reorientări ale unor membri ca: Emil Hațieganu și Viorel V. Tilea, prieten cu Alexandru Vaida-Voevod, au intrat în grațiile camarilei. Președintele trebuia să țină cont de aceste lucruri. Încadrarea noului guvern Iuliu Maniu în ideologia partidului nu mai era posibilă.

În articolul "*Criză de guvern sau de regim*" din 19 octombrie, ziarul "*Îndreptarea*" descrie această situație în termenii următori: "... *d. Maniu știe că Partidul Național-Țărănesc nu mai este unitar ca altă dată, că în sânul partidului s-au produs serioase disensiuni și că din rândurile majorității parlamentare a dispărut coeziunea care constituia forța partidului*"¹⁰⁷. Cum era foarte abil domnul "*prezident*", în răspunsul dat regelui Carol al II-lea, a angajat Partidul Național-Țărănesc.

La 20 octombrie 1932 s-a format noul cabinet. Pentru Nicolae Titulescu, numit ministru la Externe, șeful guvernului, Iuliu Maniu a renunțat la vechea prietenie cu Alexandru Vaida-Voevod. Interesant este faptul că tot ziarul "*Îndreptarea*", în numărul din ziua următoare, prevestea un viitor sumbru pentru cei care aveau în mâini destinul țării. Iată cum relatează: "*Ori care ar fi calculele, care au contribuit la formarea cabinetului Maniu, dacă el va deveni o realitate, durata lui va fi scurtă și noi considerăm viitorul ca fiind plin de surprize atât pentru d. Maniu, cât mai ales pentru Coroană care a recurs la această soluție*"¹⁰⁸.

La început se părea că noua guvernare a lui Iuliu Maniu va da rezultate. El a reușit într-o primă fază să pună capăt conflictului dintre rege și fosta soție "*Principesa Mamă Elena*", apoi l-a împăcat pe Carol al II-lea cu regina Maria și principesa Ileana (sora lui).

A treia guvernare Maniu a fost "*bucuclășă*". În cazul principesei Elena, Iuliu Maniu s-a abătut de la principiile sale morale de care vorbea cu atâta convingere. Contrar așteptărilor, el a intervenit convingând-o "*să plece din nou din țară*"¹⁰⁹.

Prin convenția semnată la 1 noiembrie 1932 între M. S. Elena și președintele Consiliului de Miniștri, complementară celei din 17 februarie 1932, s-a fixat lista civilă de 7 milioane¹¹⁰ achitate direct de Ministerul de Finanțe. Conform scrisorii

¹⁰⁷ *Criza de guvern sau de regim ?* În "*Îndreptarea*", nr. 228 din 19 oct. 1932.

¹⁰⁸ "*Îndreptarea*", nr. 229 din 20 oct. 1932.

¹⁰⁹ Ionel Pop, Zaharia Boilă, Matei Boilă, *Amintiri despre Iuliu Maniu*, Edit. Dacia, Cluj Napoca, 1998 p. 68.

¹¹⁰ Pamfil Șeicaru, *op. cit.* p. 186.

primului ministru Iuliu Maniu, adresată regelui Carol al II-lea, principesa a făcut următoarea declarație, în momentul semnării convenției: *"M. S. Elena se va abține de la orice declarație către presă sau manifestare publică referitoare direct sau indirect la Statul Român și la Membri Dinastiei și ai Familiei Regale Române"*¹¹¹.

Cum era de așteptat, regele a aprobat această convenție mulțumind premierului. Iuliu Maniu trebuia să se împace greu cu ideea că efortul său privind căsătoria și încoronarea suveranului Carol al II-lea la Alba Iulia a fost curtezana Elena Lupescu a căpătat o mare influență asupra lui Carol al II-lea. Fără jenă a început să se afișeze în public făcând rondul de seară la restaurantul Colonnade, iar din partea partidelor politice, regele nu mai avea *"nici o rezistență"*. Nerușinarea a mers până acolo încât tatăl ei Nicolae Lupescu și-a permis să imprime figura *"stăpânului nostru"*¹¹² (cum îi plăcea să-i spună lui Carol încă din ianuarie 1930), pe batiste pentru soldați. Batistele omagiale au fost interzise de Ministerul de Război.

Personalitatea și comportamentul lui Iuliu Maniu de a-l trata pe rege ca magisterul pe elev¹¹³ i-au grăbit căderea în dizgrație. Inițial suveranul a fost de acord cu programul de guvernare și cu sugestiile oferite pentru reforma administrativă, dar a refuzat categoric înlocuirea din funcție a directorului Poștelor și al Căilor Ferate Române, gen. Ștefănescu Amza. Patronând anturajul regelui, *"Duduia"* a trecut la acțiune când s-a convins că primul ministru nu era dispus să accepte amestecul altcuiva în treburile guvernului, luând *"în serios hotărârea"* de *"a curăți Curtea Regală și serviciile publice"* de oameni care au adus prejudicii grave coroanei.

La 1 ianuarie 1933, paharul s-a umplut în momentul când inspectorul general al Jandarmeriei, gen. Constantin Dumitrescu printr-un ordin de zi, a adus învinuiri ministrului de Interne, Ion Mihalache¹¹⁴ și implicit guvernului, iar prefectul Poliției Capitalei, Gabriel Marinescu, numit în ziua de 11 iunie 1930, prin decret regal, a declarat și el că nu poate fi schimbat decât tot printr-un decret regal. Cererea de schimbare a celor doi a fost respinsă de rege, motiv pentru care ministrul de Interne, la sfatul primului ministru Iuliu Maniu și-a înaintat demisia la 8 ianuarie¹¹⁵.

Solidar cu Ion Mihalache și pornind de la faptul că Partidul Național-Țărănesc deținea 274 de mandate¹¹⁶ în parlamentul ales recent, Iuliu Maniu a prezentat demisia cabinetului la 12 ianuarie 1933 și regele Carol al II-lea a primit-o. Domnul *"prezident"* a motivat gestul său afirmând: *"Răspunderea guvernării căzând întreagă asupra mea, nu puteam admite că funcționari înalt administrativi să nu depindă de mine și de guvern și ca alte persoane decât membri guvernului să se bucure de încredere mai mare în fața suveranului"*¹¹⁷.

¹¹¹ *Ibidem* p. 187.

¹¹² Arh. N. I. C., fond. Casa Regală, *Personale*, Carol al I-lea, dos. VIII / 778 din 1930.

¹¹³ Pamfil Șeicaru, op. cit. p. 170.

¹¹⁴ *"Adevărul"*, nr. 15 036 din 8 ianuarie 1933.

¹¹⁵ *"Cuvântul"*, nr. 2 769 din 9 ianuarie 1933.

¹¹⁶ *"Monitorul oficial"*, nr. 173 din 26 iulie 1932.

¹¹⁷ *"Patria"*, nr. 17 din 22 ianuarie 1933.